

OMBUDSMAN ZA DJECU
REPUBLIKE SRPSKE

"DJECA IMAJU PRAVO NA ZAŠTITU OD SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠĆAVANJA"

Jesmo li učinili dovoljno da ih zaštitimo?

CROWNSEE.org
The 100 Children's Representative Network

Godišnja konferencija Ombudsmana za djecu Jugoistočne Evrope
Banja Luka, 19. 20. 21. maja 2010.god.

Save the Children
Norway

Broj: 419/10
Dana: 21.05.2010. godina

POSEBAN IZVJEŠTAJ

„DJECA IMAJU PRAVO NA ZAŠTITU OD SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠĆAVANJA“

I UVOD

Ombudsman za djecu Republike Srpske, postupajući po službenoj dužnosti, u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o ombudsmanu za djecu Republike Srpske¹, konstatuje potrebu podnošenja ovog Posebnog izvještaja kojim ukazuje na povredu osnovnih prava i interesa djece na zaštitu od bilo kojeg vida zlostavljanja i zanemarivanja.

Ombudsman za djecu ovim naglašava neophodnost preduzimanja konkretnih sistemskih aktivnosti na postizanju situacije u kojoj će domaći propisi biti kompatibilni sa UN Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim dokumentima koji obavezuju na uspostavljanje takvog zakonodavnog okvira koji će prepoznati različite aspekte ovih krivičnih dijela koja na djecu ostavljaju trajne i teške posledice.

II OVLAŠTENJE OMBUDSMANA

Zakonom o ombudsmanu za djecu Republike Srpske, nadležnosti i ovlaštenja Institucije jasno su definisani tako da:

U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti Ombudsman za djecu postupa u okviru Ustava, zakona i drugih propisa i opštih akata, kao i međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava, rukovodeći se načelom pravičnosti i morala.²

1-prati usklađenost zakona i drugih propisa koji se odnose na zaštitu prava djeteta s odredbama Ustava Republike Srpske, Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta.³

Ombudsman za djecu je ovlašten da Vladi, odnosno Narodnoj skupštini podnese inicijativu za izmjene ili dopune zakona i drugih propisa i opštih akata, ako smatra da do povrede prava djeteta dolazi zbog nedostatka u propisima, kao i da inicira donošenje novih zakona, drugih propisa i opštih akata, kada smatra da je to od značaja za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta.⁴

Vlada, odnosno nadležni odbor Narodne skupštine dužni su da razmatraju inicijative koje podnosi Ombudsman za djecu.

---

¹ Zakon o ombudsmanu za djecu Republike Srpske, Sl.gl.RS broj 103/08

² Zakon o ombudsmanu za djecu član 3.

³ Zakon o ombudsmanu za djecu član 5.

⁴ Zakon o ombudsmanu za djecu član 7.

III MEĐUNARODNI STANDARDI

Međunarodna zajednica brojnim dokumentima naglašava važnost prepoznavanja problema seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, te poziva države na uspostavljanje kvalitetnog zakonodavnog okvira koji će prepoznati različite aspekte ovih najtežih krivičnih djela na štetu djece i posebno posljedice koje ova djela ostavljaju na dijete i njegov fizički i psihički razvoj.

1.UN Konvencija o pravima djeteta⁵

Obavezuje države članice na preduzimanje svih odgovarajućih zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera radi zaštite djeteta od fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zlorabotreb, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zlorabotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je povjerena briga o djetetu.

Takve zaštitne mjere treba da obuhvate, po potrebi,efikasne postupke za ustanovljavanje socijalnih programa za obezbjeđenje podrške neophodne djetetu i onima kojima je povjerena briga o djetetu, kao i ostale oblike sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva ovdje navedenog zlostavljanja djeteta i, po potrebi, obraćanja sudu.⁶

Države članice obavezuju se da zaštite dijete od svih oblika seksualnog izrabljivanja i seksualne zlorabotrebe.⁷

2.Fakultativni Protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i pornografiji iz 2000.g.⁸

Prema Protokolu dječija prostitucija je upotreba djeteta u seksualne aktivnosti za naknadu ili bilo koji drugi oblik nagrade i definiše se kao prikazivanje djeteta, bilo kakvim sredstvima u pravim ili simuliranim seksualnim aktivnostima ili bilo kakav prikaz dijela tijela djeteta koji mogu da izazovu seksualno uzbuđenje.⁹

Radnje izvršenja ovog krivičnog djela su proizvodnja, distribucija, širenje, uvoz, izvoz, nuđenje, prodaja i posjedovanje dječije pornografije.

3.Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom,koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala,¹⁰

⁵ Usvojena na Generalnoj skupštini UN 1989.godine

⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 19.

⁷ UN Konvencija o pravima djeteta, član 34

⁸ BiH je ratifikovala Protokol 4.9.2002.godine

⁹ Protokol, član 2.

¹⁰ Službeni glasnik BiH, međunarodni ugovori, broj 3/2002

Cilj ovog Protokola je prevencija i borba protiv trgovine ljudskim bićima uz poklanjanje posebne pažnje ženama i djeci, zaštita i pomoć žrtvama takve trgovine, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava, te unapređivanje saradnje među državama potpisnicama kako bi se postavljeni ciljevi i ostvarili.

4.Preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope R(91)11 o seksualnom iskorištavanju, pornografiji i prostituciji i trgovini djecom i omladinom,¹¹

Poziva da se u programe osnovnog i srednjeg obrazovanja uključe informacije o opasnostima od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, da se u sudskom i administrativnom postupku obezbjedi tajnost, odnosno poštovanje prava djeteta na privatnost, da se obezbjede sankcije protiv svih onih koji su uključeni u proizvodnju i distribuciju pornografskog materijala koji uključuje djecu.

5.Rezolucija 1099(1996) Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope o seksualnom iskorištavanju djece,¹²

Skupština poziva zemlje članice Savjeta Evrope da ujedine svoje napore i resurse u borbi protiv prostitucije djece, trgovine ljudima i pornografije, na povećanu međunarodnu saradnju te promociju kampanje za djecu i njihove roditelje te potrebu pružanja obrazovne i psihološke pomoći za djecu koja su žrtve seksualnog iskorištavanja,

6.Preporuka (2001)16 o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja,¹³

Poziva na planiranje i sprovođenje mjera, politike i prakse u borbi protiv seksualne eksploatacije, promovisanje saradnje o raznim aspektima seksualne eksploatacije djece na nacionalnom i međunarodnom nivou, eliminisanje dječije pornografije, dječije prostitucije i trgovine djecom sa ili bez djetetove saglasnosti i promocija dobiti i najboljeg interesa djeteta.

7.Rezolucija 1307(2002) o seksualnom iskorištavanju djece,¹⁴

Poziva zemlje članice da se posebno, preko odgovarajućih organa pozabave problemom seksualnog zlostavljanja djece od strane ljudi na pozicijama i posebnog povjerenja kao što su roditelji, staratelji, nastavnici, policija ili sveštenstvo.

8.Konvencija o kibernetičkom kriminalu Savjeta Evrope,¹⁵

Obavezuje države članice da svojim nacionalnim zakonodavstvom inkriminiše

---

¹¹Komitet ministara Savjeta Evrope, 1991. godine

¹²Parlamentarna skupština Savjeta Evrope Rezoluciju je donijela 1996.godine

¹³Komitet ministara Savjeta Evrope, 2001.godine

¹⁴Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, 2002.godine

¹⁵Savjet Evrope, 2001.godina

sledeća ponašanja

- proizvodnja dječije pornografije,
- nuđenje ili činjenje dostupnom dječije pornografije putem računarskog sistema
- distribucija i prenošenje dječije pornografije putem računarskog sistema,
- pribavljanje dječije pornografije za sebe ili drugoga,
- posjedovanje dječije pornografije.

9.Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja,¹⁶

Konvencija je novi međunarodni dokument i pravni osnov za dalju dogradnju zakonodavnog okvira u zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe. Konvencija zahtijeva prevenciju od svakog oblika nasilja nad djecom, podizanje svijesti građana o neprihvatljivosti svakog ponašanja koje ima za cilj seksualno iskorištavanje i zloupotrebu djece, uvodi niz mjera za zaštitu i podršku žrtvama nasilja, obavezuje na informisanje javnosti i posebno djece o pravima koje imaju i opasnostima koje mogu dovesti do njihove povrede po tom osnovu, vođenje evidencije o počiniocima ovih djela.

KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE

Reformom krivičnog zakonodavstva Republika Srpska je izvršila značajne izmjene posebno u dijelu zaštite djece od svih vidova seksualnog zlostavljanja.¹⁷

Krivični zakon Republike Srpske propisuje, između ostalih, sljedeća krivična djela koja se odnose na seksualno nasilje nad djecom:

- silovanje (član 193.),
- obljuba nad nemoćnim licem (član 194.),
- polno nasilje nad djetetom (član 195.),
- obljuba zloupotrebom položaja (član 196.),
- zadovoljenje polnih strasti pred drugim (član 197.),
- trgovina ljudima radi vršenja prostitucije (član 198.),
- iskorištavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju (član 199.),
- proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije (član 200.),
- rodoskrvljenje (član 201.),

Najčešća krivična djela koja se u praksi pojavljuju u sticaju sa gore navedenim djelima su:

- oduzimanje maloljetnog lica (član 205.),

---

¹⁶ Savjet Evrope, 2007.godina

¹⁷ Krivični zakon Republike Srpske, Sl.gl.RS broj 49/03 ,108/04, 37/06, 70/06

- zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica (član 207),
- nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (član 208.).

Prema UN Konvenciji o pravima djeteta i Konvenciji o transnacionalnom organizovanom kriminalu sa dodatnim Protokolom za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, djetetom se smatra svaka osoba mlađa od 18 godina.

Krivični zakon Republike Srpske ne daje definiciju djeteta odnosno maloljetnika, izuzev što članom 69. utvrđujući krivične sankcije prema maloljetnicima, pravi razliku u starosti maloljetnika, i to mlađi maloljetnik od 14-16 godina i stariji maloljetnik od 16-18 godina. Istovremeno, članom 64. utvrđuje da se prema maloljetniku koji u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršio 14 godina života /dijete/ ne mogu primjenjivati krivične sankcije.

U procesu usklađivanja svog zakonodavstva, Republika Srpska je u januaru 2010. godine usvojila Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.¹⁸ Ovaj zakon daje definiciju djeteta u skladu sa međunarodnim standardima. Tako se u smislu ovog zakona djetetom smatra svako lice mlađe od 18 godina, a maloljetnik je dijete od 14 do 18 godina. Takođe, ovaj zakon pravi i podjelu na mlađe (od 14 do 16 godina) i starije maloljetnike (od 16 do 18 godina) i uvodi kategoriju mlađih punoljetnih lica (od 18 do 21 godinu). Dalje, Zakon sadrži, između ostalih, i odredbe koje se odnose na djecu koja su žrtve krivičnih djela ili se u krivičnom postupku pojavljuju u svojstvu svjedoka.

Između ostalog, ovaj Zakon propisuje i obavezu da sudija za maloljetnike, odnosno, vijeće kojim predsjedava sudija za maloljetnike sude u svim krivičnim predmetima u kojima se kao oštećeni pojavljuje dijete ili maloljetno lice, bez obzira što je izvršilac punoljetno lice.

Zakon (član 186.) pri provođenju procesnih radnji propisuje obavezu posebno obazrivog postupanja prema djeci na čiju štetu su učinjena krivična djela imajući u vidu njihov uzrast, osobine ličnosti, obrazovanje i prilike u kojima žive, kako bi se izbjegle moguće štetne posljedice na njihov budući život, vaspitanje i razvoj.

Saslušanje djeteta se obavlja uz pomoć pedagoga, psihologa ili drugog stručnog lica.

Saslušanje se može provesti najviše dva puta i to uz upotrebu tehničkih uzređaja za prenos slike i zvuka.

Dijete se može saslušati i u svom stanu ili drugom prostoru u kojem boravi ili u centru za socijalni rad.

Zabrana suočenja (čl. 187.) - Ako se kao svjedok saslušava dijete ili maloljetnik koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine

¹⁸ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku ("Službeni glasnik RS", broj: 13/10) koji će se početi primjenjivati od 01. januara 2011. godine.

posebno osjetljivim, zabranjeno je vršiti njegovo suočenje sa osumnjičenim, odnosno, optuženim.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku otklanja nedostatke u dosadašnjoj praksi koji su uočeni u krivičnim postupcima koji se odnose na ovu grupu krivičnih djela, a u kojima su žrtve djeca. Ovaj zakon, prije svega, prilagođava proceduru ispitivanja uzrastu djeteta i njegovom psiho-fizičkom razvoju.

Svi ovi postupci su hitne prirode¹⁹. Međutim, zakonska procedura dokazivanja seksualnog zlostavljanja je uvijek i duga i stresna. Najčešće se sve svodi na suprostavljene iskaze okrivljenog i oštećenog, a zbog nepostojanja svjedoka samo mali broj seksualnih delikata se i procesuiraju. Čestu su slučajevi u praksi da oštećeni u sudskom procesu povuče ranije datu izjavu ili čak da jedan roditelj stane na stranu drugog roditelja i optuže dijete da je ono nešto pogrešno shvatilo. Ni kod jednog krivičnog djela, kao kod npr. silovanja nema toliko ispitivanja i utvrđivanja odgovornosti i doprinosa žrtve. Prisutne su i tvrdnje da je žrtva sama doprinijela silovanju svojim ponašanjem ili stilom oblačenja npr.

Član 195. stav 1. Krivičnog zakona RS – polno nasilje nad djetetom, utvrđuje apsolutnu zabranu bilo kakvih polnih radnji sa djetetom, nezavisno od toga da li su one dobrovoljne ili čak inicirane od strane djeteta., s tim da je dijete, čiji polni integritet se štiti lice do 14. godina.

Polazeći od mišljenja stručnjaka, da se dijete sa 14 godina nalazi u takvoj razvojnoj fazi svoje ličnosti u kojoj nije u mogućnosti da u potpunosti shvati ozbiljnost, suštinu i značaj polnog opštenja te da seksualni odnosi djeteta mlađeg od 16 godina mogu proizvesti dalekosežne negativne posljedice na kasniji psihofizički razvoj njegove ličnosti, stav je Institucije da se dobna granica za dobrovoljni pristanak na seksualni odnos treba povisiti na 16 godina. Time bi se svaka polna radnja sa djetetom mlađim od 16 godina, nezavisno od toga da li su te radnje bile dobrovoljne ili čak inicirane od strane djeteta smatrale krivičnim djelom. Time bi se izbjegle i situacije da počinitelj ovog djela izbjegne bilo kakvu odgovornost, jer je djevojčica-žrtva od 14 godina i mjesec dana izjavila da je u odnosu bila dobrovoljno.

Kod krivičnog djela iz člana 195. – polno nasilje nad djetetom, radnja izvršenja je „obljuba ili druga polna radnja“, i ista ne obuhvata jasno sve moguće situacije u praksi. Zbog navedenog, potrebno je zakonom definisati krivično djelo „bludnje radnje“, u svim situacijama kada je dijete žrtva istih.

S obzirom na dalekosežne i negativne posljedice na razvoj ličnosti djeteta-žrtve seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja neophodni su i dodatni mehanizmi zaštite djece. Jedan od mehanizama je i pitanje zastare za krivična djela učinjena na štetu djece koju zakonom treba urediti na način da ona teče od punoljetstva djeteta. To praktično znači, da bi dijete – žrtva, sticanjem punoljetstva, kada

---

¹⁹ Zakon o krivičnom postupku RS (“Službeni glasnik RS”, broj: 100/09)

shvati svu težinu i posljedice djela koje je učinjeno, kada se oslobodi straha i poniženja i kada nije pod uticajem roditelja ili drugih zakonskih zastupnika, samo donijelo odluku da li će pokrenuti postupak protiv onog koji ga je na njegovom putu odrastanja tako ponizio i povrijedio. S druge strane, ovaj način određivanja roka zastare trebao bi biti i u funkciji prevencije, s obzirom da i počinitelj mora računati s tim da, dijete koje je ucjenjivao i zastrašivao da šuti, ima dodatno vrijeme pred sobom i da on cijelo to vrijeme može očekivati da poniženo dijete, sada kao odrastao čovjek, progovori.

Dječija pornografija u KZ RS - Krivična djela koja se vežu za trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije najčešće imaju obilježje organizovanog kriminala. To se odnosi i na sve učestaliju pojavu krivičnih djela širenja dječije pornografije putem interneta. S obzirom na pristup internetu, radnje izvršenja ovih djela se protežu preko granica, tako da poprimaju djela transnacionalnog organizovanog kriminala. Najnovijim izmjenama i dopunama Krivičnog zakona iz maja meseca ove godine, izvršeno je usklađivanje Krivičnog zakona sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

KAZNENA POLITIKA – Kazne izrečene počiniocima najčešće nisu adekvatne počinjenom djelu. I ako je zakonodavac dao mogućnost izricanja i težih kazni u rasponu npr. od tri do petnaest godina, izriču se samo minimalne. Najnovijim izmjenama i dopunama zakona propisane kazne su pooštrene tako da sada, npr. zakonodavac propisuje za krivično djelo silovanja „maloljetnog lica“ iz člana 193. stav 2. kaznu zatvora najmanje pet godina umjesto dosadašnje od „tri do petnaest godina“ ili za krivično djelo „polno nasilje nad djetetom“ iz člana 195. stav 1. zakonodavac propisuje kaznu zatvora od „jedne do deset godina“ umjesto „jedne do osam godina zatvora“.

Izmjenama Zakona kazne jesu pooštrene ali još uvijek ne dovoljno. I dalje je problem što je minimalna kazna tako mala, tako da bi nove izmjene zakona morale ići u pravcu povećanja minimalne kazne za ova djela.

Ni jedna kazna nije dovoljna za počinioca, jer je uništio dječiji život, ali ako se izriče kazna od godinu ili dvije zatvora onda je to novo nasilje nad djetetom.

S obzirom na svu težinu ovih djela i posebno posljedice koje ova djela ostavljaju na razvoj i odrastanje djeteta neophodno je uspostaviti evidenciju – bazu podataka izvršilaca ovih djela, kako bi ova lica bila pod stalnim nadzorom nadležnih institucija te da bi se izbjegla svaka mogućnost da ova lica, poslije izdržane kazne, protekom određenog vremena, budu u situaciji da rade sa djecom po bilo kom osnovu.

Prema Krivičnom zakonu RS, svrha kažnjavanja je (član 28. KZ RS):

- 1) Sprečavanje učinioaca da čini krivična djela i njegovo prevaspitavanje.
- 2) Uticaj na druge da ne čine krivična djela.

- 3) Razvijanje i učvršćivanje društvene odgovornosti, izražavanjem društvene osude za krivično djelo i neophodnosti poštivanja zakona.

Učiniocima krivičnih djela mogu se izreći sljedeće mjere bezbjednosti u skladu sa članom 56. Krivičnog zakona RS:

- 1) Obavezno psihijatrijsko liječenje (učiniocu koji je djelo učinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti)
- 2) Obavezno liječenje od zavisnosti,
- 3) Zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti (učiniocu koji je izvršio djelo u vezi imovine koja mu je bila povjerenja ili kojoj je imao pristup zahvaljujući svom pozivu),
- 4) Zabrana upravljanja motornim vozilima,
- 5) Oduzimanje predmeta.

Mjere bezbjednosti predviđene zakonom ne uključuju mogućnost da se počiniocu seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta izriče mjera obaveznog liječenja-psihosocijalnog tretmana niti mogućnost zabrane obavljanja bilo kakve djelatosti u vezi sa djecom, to je neophodno novim izmjenama zakona utvrditi obavezan psihosocijalni tretman počinitelja, te izricanje mjere zabrane vršenja poziva, odnosno, djelatnosti u vezi sa svim poslovima i zadacima koji po svojoj prirodi obavljanja imaju dodirne tačke sa djecom.

Okrugli sto u Modriči

U Modriči je 1. decembra 2009. godine u zajedničkoj organizaciji Ombudsmana za djecu RS i Udruženja građana „Budućnost“ Modriča održan okrugli sto na temu seksualnog nasilja nad djecom. Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici centara za socijalni rad, policije, sudova, škola i medija dobojske regije.

Izlaganja i diskusije učesnika na okruglom stolu upućuju na sljedeće:

- ne postoje dovoljno precizne evidencije o slučajevima zlostavljanja djece;
- nedostaju dobro obučeni stručni timovi na lokalnom ili na regionalnom nivou koji bi mogao da radi psiho-terapiju sa žrtvama i počiniocima nasilja,
- ne postoji dovoljan stepen saradnje između svih učesnika u postupku;
- centri/službe za socijalni rad ne dobijaju povratne informacije od tužilaštava i sudova;
- kaznena politika nije adekvatna učinjenom,
- nedovoljno razvijen sistem hraniteljskih porodica;

- potrebna stalna edukacija kadrova po jedinstvenom programu propisanom od strane resornog ministarstva, odnosno, sudija i tužilaca od strane centra za edukaciju;
- postoji potreba za uvođenjem licenci za sve kadrove koji rade sa žrtvama nasilja u centrima/službama za socijalni rad;
- postoji potreba za umrežavanjem svih institucija koje rade u ovoj oblasti na regionalnom nivou i razvijanje partnerskih odnosa, uključujući i medije;
- edukacija u porodici uz razvoj preventivnih programa zaštite djece od svih oblika nasilja, uključujući i seksualno;
- nepostojanje adekvatnih ustanova za pomoć i podršku djeci – žrtvama nasilja

STATISTIKA

Zlostavljanje djece je problem koji je prisutan u svim zemljama. Razlika je samo u tome kolika je spremnosti jedne zemlje otvoreno govoriti o tome i tražiti rješenja za zaštitu djece.

Prema podacima UNICEF-a više od milion djece u svijetu je natjerano na prostituciju, prokrijumčareno ili prodato u seksualne svrhe, te za proizvodnju dječije pornografije. Svaka treća djevojčica i svaki treći dječak u svijetu prežive određeni vid seksualnog nasilja do svoje osamnaeste godine.

Prema podacima Helsinškog komiteta za ljudska prava, od svih oblika nasilja nad djecom u BiH čak je 16% seksualnog nasilja nad djecom. Vršioi nasilja su uglavnom muškarci, a skoro polovina ovih djela dešava se u porodici. Evropska istraživanja pokazuju da je veliki broj neprijavljenih slučajeva i da na jedan prijavljen slučaj dolazi 10 do 15 neprijavljenih slučajeva.

Sudovi i centri/službe za socijalni rad

Zbog složenosti i obimnosti, Ombudsman za djecu je pribavio podatke od jednog broja sudova i centara za socijalni rad i to samo za krivično djelo iz člana 193. i 195. Krivičnog zakona Republike Srpske.

	Organ/Ustanova	Kr. djelo	2008.	2009.	Izvršilaca	Djeca- žrtve
1.	Osnovni sud u Banjaluci, Doboju, Prijedoru, Derventi, Bijeljini i Sokocu	Član 193. ²⁰	2	1	7	7
		Član 195. ²¹	1	3		
2.	Okružni sud u Doboju, Banjaluci, Istočnom Sarajevu i Trebinju	Član 193.	1	3	16	10
		Član 195.	1	4		
3.	Centar za socijalni rad Trebinje, Doboju, Foča, Bijeljina i Prijedor	Član 193.			2	2
		Član 195.	2			
UKUPNO			7	11	25	19

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

Od 1996. do 2002. godine MUP RS je nadležnim tužilaštvima prijavio 61 slučaj seksualnog nasilja nad djecom u RS, a na području CJB Doboju prijavljeno je 14 slučajeva.

Na području CJB Doboju je za šest godina, od 1996. do 2002. godine, evidentirano ukupno 14 slučajeva, a samo u periodu od dvije i po godine, od januara 2005. do septembra 2007. godine, evidentirano je 24 slučaja seksualnog nasilja nad maloljetnim licem/djetetom. Samo u tom periodu od dvije i po godine je 21 maloljetno lice/dijete bilo žrtva nekog oblika seksualnog nasilja, a koja su izvršena od strane 33 izvršioaca.

²⁰ Silovanje, član 193. Krivičnog zakona Republike Srpske,

²¹ Polno nasilje nad djetetom, član 195. krivičnog zakona Republike Srpske

Član RS	KZ	Naziv djela	Žrtve	
			Dječaci	Djevojčice
Čl. 193.		Silovanje	0	3
Čl. 194.		Obljuba nad nemoćnim licem	1	2
Čl. 195.		Polno nasilje nad djetetom	2	14
Čl. 196.		Obljuba zloupotrebom položaja	0	0
Čl. 197.		Zadovoljenje polnih strasti pred drugim	0	1
Čl. 198.		Trgovina ljudima radi vršenja prostitucije	0	0
Čl. 199.		Iskorišćavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju	3	1
Čl. 200.		Proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije	0	0
Čl. 201.		Rodoskrvljenje	0	1
UKUPNO			6	22
Čl. 208.		Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	15	20
Prekršaji prema članu 6. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici			50	46

3.PREVENTIVNO djelovanje

Samo seksualno nasilje se manifestuje kao perfidan i skriven oblik i vrlo teško se otkriva. S jedne strane, razlog je u prisutnom patrijarhalnom vaspitanju i vjerovanju da je nasilje privatni problem porodice kojoj dijete pripada, a s druge strane, razlog je moć izvršioca za koje je dijete vezano i od koga je vrlo često zavisno bilo emocionalno ili ekonomski. Poseban problem je trgovina djecom radi seksualnog iskorištavanja gdje se radi zarade djeca navode i podstiču na pružanje seksualnih usluga.

Istraživanja pokazuju da se nasilje dešava u svim društvenim slojevima nezavisno od prihoda, vrste i stepena obrazovanja, kulture i društvenog statusa. Još uvijek nismo spremni vjerovati da se ova djela dešavaju u našem okruženju, još uvijek vjerujemo da se djela dešavaju u mračnim ulicama velikih gradova i od strane nepoznatog napadača uz teške tjelesne povrede žrtve. Međutim, istraživanja pokazuju potpuno suprotno. Većina silovanja se dešava ili u kući žrtve ili počinioca. Počinilac je načešće lice koje žrtva jako dobro poznaje i kome bez rezerve vjeruje, to su lica za koje nikada ne bi pomislili da bi to uradili, to su lica bez prethodno postavljenih psihijatrijskih dijagnoza i bez policijskog dosijea, a žrtva može biti svako dijete. Dijete je žrtva jer mu vjeruje, vjeruje da ono što radi-radi za njegovo dobro.

„Zlostavljanje djece je prema savremenim koncepcijama posljedica nasilja u porodici koje spada u najteže oblike traumatskog iskustva iz djetinstva sa trajnim posljedicama po cjelokupan, posebno emocionalni razvoj djeteta. Forme zlostavljanja djece mogu biti: fizičko, emocionalno, seksualno i kombinovano. Svaka od navedenih formi zlostavljanja ima podgrupe sa ishodom koji ukazuje na neophodnost primarne prevencije, ali i adekvatnih oblika zaštite i terapije, kako zlostavljane djece, tako i zlostavljača.“²²

Djeca danas teško mogu prepoznati ovu vrstu nasilja koje im se dešava. A kad to i prepoznaju, o tome ne govore jer se i boje i stide. Boje se da će osramotiti porodicu, da im se neće vjerovati, da su oni krivi za to... Boje se počinitelaca koji ih različitim prijetnjama i ucjenama drže u strahu od posledica koje će im se desiti ako progovore.

Zato je obaveza odraslih, roditelja, nastavnika i drugih da svaku izjavu djeteta koja upućuje na zlostavljanje od bilo koga ozbiljno shvati i provjeri.

Stručnjaci upozoravaju da djeca o tome nikada ne lažu, i da oni koji ih slušaju i pri tome čuju šta govore mogu prepoznati postojanje nekog od oblika nasilja koje dijete trpi.

PSIHOSOCIJALNA pomoć i podrška je vid tretmana koji obavlja stručni tim, psiholog i socijalni radnik u svom radu sa žrtvom zlostavljanja. Osnovni cilj psihosocijalnog rada sa korisnikom je osnaživanje (fizičko i psihičko), koje se odnosi na pomoć korisniku u nekoj od oblasti psihosocijalnih potreba. Psihosocijalne potrebe su potreba za sigurnošću, razumijevanjem, poštovanjem, emocionalnom i socijalnom podrškom ili pomoći, znanjem i slično.

Ciljevi psihosocijalnog rada²³ su i:

- smanjiti uticaj efekata dugoročnog življenja u nepovoljnim uslovima;
- smanjiti efekte izloženosti pojedinca/porodice traumatskim i stresnim iskustvima;:
- podsticati djelovanje i povećati individualne/porodične mehanizme prevladavanja i otpornosti (snage);
- podsticati djelovanje i povećati kapacitete lokalne zajednice i okruženja lica koje je izloženo teškim i nepovoljnim životnim iskustvima;
- povećati nivo podrške lokalne zajednice (institucije, pojedinci, NVO) pojedincu/porodici u teškim životnim uslovima.

Postoje tri oblika psihosocijalne podrške/rada, a to su:

1. podrška informisanja (obavješćavanje, upućivanje, davanje savjeta);
2. materijalna podrška tj. konkretna pomoć (novac, smještaj, hrana) i

---

²² Ivan Vidanović, „Rečnik socijalnog rada“

²³ Nada Polovina, „Psihosocijalni rad“, Filozofski fakultet, Banja Luka, 2008

3. emocionalna podrška (pružanje pažnje, suosjećanje, emotivne razmjene).

Ako se imaju u vidu sve posledice koje počinjeno djelo ostavlja na odrastanje djeteta, onda je jasno da su psihosocijalne mjere neophodne i djetetu-žrtvi ali i njegovoj porodici, da bi se koliko je to moguće ublažile posledice počinjenog. Na žalost, pravovremena i adekvatna pomoć i podrška i djetetu i porodici danas je izostala.

U cilju preventivnog djelovanja neophodno je obezbijediti programe obrazovanja i informisanja djece o svim oblicima seksualnog nasilja i u tome naročito važnu ulogu treba da imaju vaspitno-obrazovne ustanove.

Ombudsman za djecu ističe potrebu uspostavljanja mreže ustanova na lokalnom ili regionalnom nivou za pomoć i podršku djeci koja su žrtve nasilja te uspostavljanja obavezne koordinacije između centara za socijalni rad (službi), zdravstvenih ustanova, škola, organa javne bezbjednosti i nevladinih organizacija u cilju praćenja, otkrivanja, prijavljivanja ovih djela te pomoći i podrške djeci-žrtvama ovih dijela.

Konvencija o pravima djeteta obavezuje države-potpisnice da preduzimaju sve odgovarajuće mjere za bolji fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju djeteta koje je žrtva nekog oblika zanemarivanja, eksploatacije, zloupotrebe, mučenja ili nekog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ili oružanih sukoba. Takav oporavak i reintegracija se odvijaju u sredini koja podstiče zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo djeteta.

Na žalost, u dosadašnjoj našoj praksi i nakon procesuiranja pojedinih slučajeva, djeca – žrtve su prepuštena sama sebi. Analizom predmeta pet slučajeva seksualnog nasilja nad djecom, proizilazi da se učešće centara/službi za socijalni rad uglavnom svodi samo na prisustvo socijalnog radnika prilikom davanja izjave djeteta u krivičnom postupku.

Stoga je neophodno, da se po hitnom postupku donese uputstvo o mjerama psiho-socijalne rehabilitacije koje se obavezno primjenjuju prema djeci koja su bila žrtve nasilja, uključujući vrste mjera, načine i rokove njihove primjene od strane centara za socijalni rad uz obavezu izvještavanja resornog ministarstva o mogućnosti za povećanje efikasnosti mjera.

Ovo uputstvo treba da prati i utvrđivanje jedinstvenog programa obavezne edukacije službenih lica koja učestvuju u procesu psihosocijalne rehabilitacije sa konkretnim temama edukacije, rokovima i nosiocima aktivnosti, a koju će pratiti i propisivanje uslova za izdavanje odgovarajućih godišnjih licenci službenim licima za rad sa djecom-žrtvama nasilja.

Vrlo je važno da nadležne institucije u svom radu sa djecom-žrtvama nasilja imaju pravovremenu i kvalitetnu komunikaciju, kako u dijelu preventivnog rada, tako i u toku «procesuiranja slučaja», ali i po okončanju postupka pred sudom u vidu pružanja kvalitetne psihosocijalne podrške djetetu.

Jedna od mogućnosti, radi prevazilaženja sadašnjeg stanja je, da centri za socijalni rad u sklopu raspoloživih materijalnih i kadrovskih resursa uspostave mobilne timove u sklopu opštinskih ili regionalnih centara za psihosocijalni rad, odnosno, formiranje mobilnih savjetovališta za žrtve i izvršioce nasilja na opštinskom ili regionalnom nivou.

Djecu, koja su žrtve nasilja, treba ohrabriti da o problemu govore i da traže pomoć. Pri tome oni moraju znati kome se u datom trenutku mogu obratiti i kakvu pomoć mogu i moraju dobiti..U svim ovim slučajevima vrlo je važno da reakcija nadležnih institucija bude i brza i adekvatna.U protivnom, posledice po dijete mogu biti još teže.

Za jačanje sistema zaštite djece i njihovih prava i interesa preduslov je kvalitetan zakon koji će prepoznati sve aspekte ovih za djecu najtežih vidova zlostavljanja. Istovremeno, zakonom utvrđene sankcije moraju biti adekvatne težini počinjenog djela.

ZATO JE NEOPHODNO:

- zastaru za krivično gonjenje za krivična djela učinjena na štetu djece zakonom urediti na način da zastara teče od punoljetstva djeteta,
- uspostaviti registar- bazu počinitelaca ovih krivičnih djela, kako bi ova lica bila pod stalnim nadzorom nadležnih institucija,
- dobnu granicu djeteta za dobrovoljni pristanak na polni odnos zakonom definisati sa 16 godina, s obzirom da se djeca do 16 godina života nalaze u specifičnoj fazi svoga odrastanja i da nisu u mogućnosti u potpunosti shvatiti ozbiljnost i sve posledice svojih odluka,
- dodatno pooštriti sankcije protiv počinitelaca ovih djela, prije svega zakonom definisati veću minimalnu kaznu, čime bi se spriječilo da počinitelj bude osuđen na godinu ili dvije zatvora,
- zakonom utvrditi da se počiniocu ovih djela pored kazne zatvora obavezno izriče i mjera liječenja-psihosocijalni tretman,
- zakonom utvrditi zabranu počiniocu ovih djela obavljanje bilo kakve djelatnosti kojom se dovodi u vezu sa djecom.

-u cilju preventivnog djelovanja neophodno je obezbjediti programe obrazovanja i informisanja djece o svim oblicima seksualnog nasilja, u čemu posebnu ulogu moraju imati obrazovno-vaspitne ustanove,

-definisati mjere psiho-socijalne podrške koje se obavezno primjenjuju prema djeci žrtvama seksualnog zlostavljanja i porodicom žrtve, uključujući vrstu mjera, načine i rokove njihove primjene od strane centara za socijalni rad.

Ombudsman za djecu
mr Nada Grahovac